

Aleksandra Mirčić
Muzej savremene umetnosti, Beograd

ODELJENJE ZA UMETNIČKU DOKUMENTACIJU MUZEJA SAVREMENE UMETNOSTI U OTVORENOM PRISTUPU

Razvojem digitalne humanistike i sve značajnijim promenama u načinu istraživanja u humanističkim naukama, pitanje značaja muzeja, biblioteka i arhiva u tom procesu se povećava. U tom kontekstu zanimljiva je analiza koncepcije razvoja i ciljeva postavljenih pred Muzej savremene umetnosti još 1958. i pred Odeljenje za umetničku dokumentaciju nekoliko godina kasnije¹, s jedne strane, i ciljeva koje pred sebe postavljaju pristalice otvorenog pristupa naučnom znanju², s druge. Ova analiza nam može pružiti moguće odgovore na nekoliko često postavljenih pitanja: koliko se analogna organizacija i građa može prevesti na digitalnu, a da među njima ne bude velikog jaza i mnogo preispitivanja za i protiv? Da li muzeji, biblioteke i arhivi moraju da uđu u polje virtuelnog sveta da bi mogli da zadrže ulogu koju treba da ostvare u društvu?

Podudarnost između ciljeva otvorenog pristupa, koji zagovara učenje za sve, svima jednak pristup znanju, i ciljeva koji su postavljeni pred Muzej savremene umetnosti i Odeljenje za umetničku dokumentaciju, osnovanih za narod – umetnost za sve, obrazovanje svima dostupno – jako je zanimljiva. Ne može se zanemariti

---

1 „Odmah po osnivanju Moderne galerije 1958. godine i definisanja osnovne koncepcije rada, nametnula se potreba za sistematskim prikupljanjem stručne literature vezane za delatnost Galerije. Prva knjiga je registrovana već u februaru 1960, a od marta iste godine redovno se prikupljaju časopisi, katalozi izložbi održanih u zemlji i inostranstvu, kao i tekstovi o savremenoj umetnosti objavljeni u domaćoj štampi. To pokazuje da je još tada postojala potreba da se u okviru budućeg Muzeja savremene umetnosti oformi Odeljenje koje će prikupljati i obrađivati navedeni materijal i na taj način ga učiniti dostupnim svim zainteresovanim za ovu oblast“ (Krstić i Mirčić 2016, 242–258).

2 „Otvoreni pristup naučnom znanju podrazumeva da svaki čovek koji ima pristup internetu bilo gde u svetu ima pravo da čita, preuzima, čuva, štampa i koristi digitalni sadržaj dela objavljenih u režimu otvorenog pristupa, sa jedinom obavezom da korektno navede izvor informacija. Pokret za otvoreni pristup nastao je kao reakcija na apsurdnu situaciju da do rezultata istraživanja, koja su sprovedena budžetskim sredstvima, ne mogu bez velikih troškova da dođu ni poreski obveznici, a ni sami autori [...]“ [http://bg.ac.rs/sr/nauka/otv-pristup.php, 11. 10. 2016].

insistiranje na velikoj ulozi Muzeja savremene umetnosti u društvu, koja se isticala kako javno tako i u godišnjim izveštajima. Već 3. maja 1966. u *Borbi* („Zanimljive akcije MSU“ 1966) i *Dnevniku* („Originalna ideja MSU“ 1966) izlaze članci u kojima se pozivaju škole da posete Muzej savremene umetnosti u kome postoje i biblioteka i dokumentacioni centar, čime se ističe edukativna uloga Muzeja. Takođe, u izveštaju o prvih deset godina rada ističe se da se osnivanjem Odeljenja za umetničku dokumentaciju napušta tradicionalna muzeološka praksa i uvodi nova metodologija koja omogućava Muzeju daleko šire polje rada i uticaja na razvoj istorije i teorije umetnosti (*Dokumentacija* 1975, 97–16).

Od samog osnivanja, veliki deo aktivnosti Muzeja savremene umetnosti bio je okrenut prikupljanju materijala neophodnog za istraživanje i istraživačkom radu. Takođe, u prikupljanje građe bila je uključena cela kulturna javnost, o čemu svedoče brojni pokloni Odeljenju od strane intelektualaca tog vremena (Krstić i Mirčić 2016, 247–248). Sve ovo svedoči o tome koliki je značaj dat osnivanju Muzeja savremene umetnosti i Odeljenja za umetničku dokumentaciju unutar njega.

Formiranje fonda Odeljenja predstavljalo je dugoročan istraživački projekat koji se nastavio do danas. U njemu su učestvovali gotovo svi kustosi Muzeja i, gledajući iz današnje perspektive, taj projekat je bio dalekovid i sistematičan, upućen ne samo pojedinačnim izložbama, kustosima Muzeja i istraživačima već celoj kulturnoj javnosti. Za razliku od pojedinačnih naučnih istraživanja, kada građa koja je za tu svrhu prikupljena ostaje u vlasništvu istraživača, ovde je kompletna građa postala dostupna svima. Budući da je ona finansirana državnim sredstvima, logično je da po definiciji slobodnog pristupa ona treba da pripada svima.

Poređenje možda na prvi pogled deluje banalno, ali ga svakako ne treba uzeti zdravo za gotovo. Ulogu koju je Muzej sebi postavio za cilj još 1958. i razvijao sve do danas, u eri informacionih tehnologija nemoguće je ostvariti bez širenja na internet, čime ona dobija novu dimenziju, modifikuje se. Danas informacija mnogo vredi ako je tačna, što je sa informacijama na internetu uvek problematično. Dugo se vodila borba u humanističkim naukama da se zadrži tradicionalni način istraživanja sa knjigom u ruci, kao jedini zaista siguran put. Međutim, ulaskom na internet muzeja, biblioteka i arhiva i postavljanjem proverenih činjenica, teško dostupnih dokumenata i najnovijih naučnih radova, situacija se promenila. Danas je internet postao jednako sigurno mesto za istraživanje. U tom kontekstu se uloga muzeja, biblioteka i arhiva znatno promenila i proširila. Bez prisustva navedenih institucija na internetu i deljenja informacija za koje oni garantuju tačnost, nanela bi se ogromna šteta, posebno budućim istraživačima, đacima i studentima koji često idu linijom manjeg otpora tražeći informaciju na internetu. Uključivanjem svih relevantnih institucija u proces digitalizacije i stavljanjem svojih znanja i podataka u otvoreni pristup, ostvaruje se višestruka dobit.

Kako je građa koju je Odeljenje prikupljalo decenijama izuzetno vredna, retka i sistematično organizovana, nije bilo teško napraviti projekat digitalizacije, kompjuterske alate za rad i otpočeti skeniranje građe po unapred utvrđenom

principu. U organizaciji virtualne biblioteke iskorišćena je organizacija građe u Odeljenju. Gotovo da je sve moglo da se iskoristi – od sistematizacije građe, čak i načina prikupljanja i provere podataka. Kako se od samog početka prikupljanje podataka vezivalo za organizaciju velikih izložbi, a kasnije nastavljalo, tako je i za digitalizaciju uzet isti princip.³ Posao pripreme biografija i bibliografija za velike muzejske retrospektive i decenijske izložbe i dalje je glavni zadatak Odeljenja, i iskorišćen je da se podaci pored kataloga pojave i na internetu.

Prilikom izrada biografija i bibliografija, osnovni princip je provera podataka. Nijedan podatak koji uđe u biografiju i bibliografiju se ne prepisuje već se on proverava u katalogima, tekstovima u periodici, hemeroteci ili se kontaktiraju institucije u kojima su izložbe održane.⁴ Tako se ispravljaju eventualni stari propusti i greške. Prilikom proveravanja, građa se i skenirala. Na taj način se pristupilo izradi digitalne čitaonice „Čitajte o...“ (www.citajteo.rs).

Čitaonica je koncipirana dosledno kao građa u Odeljenju, koja je podeljena po umetnicima, umetničkim grupama, umetničkim pravcima i pojavama, stalnim manifestacijama i izložbama i, posebno, građa o Muzeju savremene umetnosti. U Odeljenju svaki zastupljeni umetnik ima svoju fasciklu u kojoj se nalaze članci o njemu iz dnevne i mesečne štampe i katalogi njegovih samostalnih izložbi. Kolektivne izložbe su sortirane po predmetu ili manifestaciji. Tako je i sa ostalim stavkama. Time je olakšano korišćenje građe, koja se uvek nalazi na jednom mestu. U elektronskoj čitaonici je naravno moguće i slobodno pretraživanje po autoru, umetniku, izdavaču, godini, ključnoj reči.

Kao poseban segment izdvojena su izdanja Muzeja savremene umetnosti nastala kao rezultat istraživanja kustosa i istoričara umetnosti koji su pripremali studentske izložbe. Ta izdanja su postala obavezna literatura za proučavanje jugoslovenske umetnosti XX veka. Budući da su izdanja iz istorije umetnosti, kako domaća tako i strana, dostupna samo u specijalizovanim bibliotekama, teško je doći i do muzejskih izdanja van biblioteke Muzeja. Postavljanjem ovih izdanja u otvoreni pristup, ona su postala dostupna svima, bez obzira na to gde se čitalac/korisnik nalazi.

Čitaonica je prilično čvrsto strukturirana i u sebi ne sadrži elemente komunikacije, čime je smanjena mogućnost intervencije u sadržaj. Međutim, rad na čitaonici otvorio je nove mogućnosti saradnje sa studentima istorije umetnosti i bibliotekarstva za usavršavanje kroz rad na digitalizaciji. Kroz proces digitalizacije studenti prolaze kroz sve navedene faze istraživanja i obrade podataka kao i zaposleni u Odeljenju. Takođe, izbor građe za digitalizaciju se vrši i na osnovu zainteresovanosti istraživača za određene oblasti. Direktna komunikacija sa korisnicima čitaonice ostvaruje se elektronskom poštom i putem Fejsbuka, koji se koristi i za promociju novih sadržaja u čitaonici.

3 Prva digitalna biblioteka posvećena je Petru Lubardi i pripremana je u toku rada na retrospektivnoj izložbi povodom sto godina od rođenja, 2007.

4 U bibliotekarstvu se izrada takve bibliografije naziva: bibliografija sa knjigom u ruci.

Iskustvo rada na elektronskoj čitaonici „Čitajte o...“ pokazalo je pozitivne rezultate na više nivoa. Revidiraju se postojeći i dodaju novi podaci i građa o umetnicima, lakše se komunicira sa korisnicima koji sad imaju direktan uvid u fond, čime se brže izlazi u susret njihovim potrebama. Omogućeno je lakše učešće u edukativnim i istraživačkim projektima i lakše povezivanje sa kolegama van Beograda. Sve to govori u prilog daljem razvoju projekta i njegovom uključivanju u projekte u polju digitalne humanistike. Tako se stari ciljevi postavljeni pre pola veka ostvaruju, dobivši novu dimenziju i kvalitet u digitalnoj eri.

LITERATURA

- Krstić, Katarina i Aleksandra Mirčić. „Odeljenje za umetničku dokumentaciju Muzeja savremene umetnosti.“ *Prilozi za istoriju Muzeja savremene umetnosti*, ur. D. Sretenović, 242–258. Beograd: Muzej savremene umetnosti, 2016.
- „Dokumentacija.“ u *Deset godina Muzeja savremene umetnosti u Beogradu 1965–1975*. Beograd: Muzej savremene umetnosti, 1975.
- „Originalna ideja Muzeja savremene umetnosti.“ *Dnevnik*, 3. 5. 1966.
- „Otvoreni pristup naučnom znanju.“ [<http://bg.ac.rs/sr/nauka/otv-pristup.php>, 11.10.2016]
- „Zanimljive akcije Muzeja savremene umetnosti u Beogradu.“ *Borba*, 3. 5. 1966.